

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційне дослідження М. М. Стефурака «Механізми взаємодії політичної опозиції та влади на прикладі західних областей України», подане на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси

Дослідження механізмів взаємодії політичної опозиції і влади на основі аналізу процесу (такої взаємодії) у західних областях держави викликає безсумнівний інтерес не тільки з огляду на те, що ця проблема залишається малодослідженою вітчизняними науковцями, але й тому, що, з врахуванням поточної політичної ситуації (зокрема, песимістичних прогнозів щодо «розпаду України»), осмислення проблематики є вкрай необхідним й актуальним, оскільки, на мою думку, сприяє розумінню локальних/регіональних процесів, що по-своєму, в свою чергу, позитивно чи негативно впливають на загальнодержавні. Іншими словами, дослідження пана М. Стефурака – на часі й позначене безсумнівною новизною.

Позитивне враження справляє бажання автора, найперше, розкрити зміст базових для дослідження понять і категорій – *взаємодія, політична взаємодія* (с. 14–16), *політична опозиція* (с. 11, 31–40), *влада, політична влада, державна влада* (с. 12–13); усвідомити суть форм політичної взаємодії (с. 16), характер відносин між владою та опозицією (с. 16–17), функції опозиції (с. 19), критерії опозиційності (с. 22) та ін., спираючись на об'ємний масив теоретичних напрацювань, як вітчизняних, так і зарубіжних вчених (с. 10–31, 205–237).

Кидається в очі специфіка пошуку автором методологічних підходів до вивчення опозиції: пан М. Стефурак не просто констатує свій вибір, а пояснює/розтлумачує його переваги (зокрема, аргументація на с. 10–11 на користь застосування інституційного підходу, а не, приміром, етимологічного, аналіз переваг і недоліків девелопменталізму та неоінституціоналізму на с. 24–25), обґрунтовує можливості відібраних ним для дослідження методів (локальних політичних режимів, політично-історичного, компаративного,

системного, нормативно-юридичного, опитування, інтерв'ю, прогнозування; див. с. 26–31). Такий підхід, всебічне усвідомлення й обґрунтування кожного кроку на шляху наукового пізнання, особисто у мене викликає повагу як безпосередньо до цього молодого дослідника, так і низки його висновків, які мають місце, як на сторінках Розділу I «Теоретико-методологічні засади дослідження взаємодії політичної опозиції та влади» (наприклад, щодо підстав неможливості створення коаліції в українському парламенті у 2006–2008 рр., с. 21; чинників, які детермінують регіональні особливості діяльності влади і опозиції, с. 29; щодо відмінності розуміння суті політичної опозиції у зарубіжних та вітчизняних дослідників, с. 40 та ін.), так і в цілому по першому розділу (с. 58–62).

Таким чином, можна твердити, що методологічна складова дослідження є досить якісною.

Джерельна база дослідження також є досить потужною, про що говорить, з-поміж іншого, «Список використаних джерел» (с. 205–238), який свідчить про використання, наприклад, архівних матеріалів (позиція 57, 58, 204 та ін.), законів (позиція 80–86, 122, 123,), інших документів (звернень, звітів, тощо).

У свій спосіб про ретельність автора і навіть, сказати б, про не аби-яку серйозність його намірів ґрунтовно дослідити феномен опозиції в Україні свідчить Розділ II «Особливості формування інституту політичної опозиції в Україні» (с. 63–115), в якому п. М. Стефурак розглянув формування опозиції в історичній ретроспективі, виділивши шість етапів формування інституту (с. 65, 67, 70, 76, 80), проаналізував нормативно-правове поле діяльності політичної опозиції та моделі й форми її взаємодії з владою, відзначивши нагальну потребу: «одним із механізмів взаємодії влади з опозицією має стати законодавче закріплення діяльності політичної опозиції та меншості в представницьких органах влади, визначення їх прав та повноважень» (с. 113). Мені такий підхід імпонує: перед тим, як перейти до розуміння процесів на регіональному рівні, дисертант осмислив відповідний феномен і процес на

рівні держави, напевно розуміючи, що «у відриві від центру», діяти переконливих висновків щодо регіональних особливостей просто неможливо.

Особливу увагу на себе звертають два останні розділи дослідження – Розділ 3 «Інституціоналізація взаємодії опозиції і влади в західному регіоні України» (с. 116–146) та Розділ 4 «Динаміка функціональних характеристик взаємодії влади та опозиції в західному регіоні України» (с. 147–199), в яких, власне, і досліджуються механізми взаємодії політичної опозиції та влади в західному регіоні України. Сильною стороною вказаних розділів є потужна емпірична складова: дисертантом проаналізований об'ємний емпіричний масив даних (у тому числі – результатів соціологічних опитувань), що дозволило не лише досліджувати специфіку механізмів у низці західних областей України, але й здійснювати порівняння відповідних процесів із процесами в інших регіонах країни (Центрі, Сході, Півдні, а також у АР Крим та Донбас). Крім того, опора на об'ємні соціологічні дані послужила своєрідним (додатковим) чинником, що так чи інакше зумовив вагомість висновків дисертанта. Зокрема, цінними є дані проведеного безпосередньо дисертантом соціологічного опитування у 7 населених пунктах на території Яремчанської міської ради. М. Стефурак (див.: с. 30) використав квотну вибірку, опитавши 400 осіб у віці від 18 до 75 років (при похибці +/-4,9%) та продемонструвавши достатнє володіння одним із соціологічних методів дослідження.

Позитивне враження справляють і підготовлені дисертантом Додатки (с. 238–249), оскільки вони не запозичені в інших авторів чи організацій (установ) а укладені безпосередньо дисертантом з опорою на низку проаналізованих джерел.

Відзначу і той факт, що пан М. Стефурак працював над обраною для дослідження темою щонайменше з 2011 року, коли друком з'явилася перша підготовлена стаття. Загалом, що варто відзначити, упродовж 2011 – 2016 рр. дисертантом підготовлено 13 публікацій із обраної для дослідження теми.

Попри загальну позитивну оцінку дослідження, висловлюся з приводу низки моментів.

1. На мою думку, слід було б більш ретельно опрацювати назву дослідження і, можливо, взяти в дужки «на прикладі західних регіонів України» та додати кілька слів – «Механізми взаємодії політичної опозиції та влади (на прикладі аналізу політичних процесів у західних областях України)».

2. Відомо, що західні дослідники оперують поняттям *напівпрезидентська республіка*. У дослідженні М. Стефурака вживаються такі поняття, як «парламентсько-президентська», «президентсько-парламентська» та «змішана президентсько-парламентська» форма правління (напр., автореферат с. 11). Хотілося б почути чітке визначення цих понять (оскільки його вживають в Україні і науковці, і журналісти, і політики, але ніхто не обґрунтував їх наукову спроможність). Крім того, у Додатку А (с. 238) п. М. Стефурак вживає такі поняття (які не зустрічаються у працях сучасних західних науковців), як «змішана республіка (з розмитим статусом)» та «змішана республіка (з чітким розподілом повноважень)». Тож хотілося б почути уточнення: про що, власне, йдеться?

3. У дисертації мають місце деякі надмірності: на с. 40–58 дисертант вдався до з'ясування сутності опозиції з часу Платона, Аристотеля, Спінози і аж до сьогодення. Навряд чи була нагальна потреба в таких історичних екскурсах, необхідність так глибоко «копати». Думаю, що можна було обмежитися аналізом сучасних підходів до визначення політичної опозиції і скористатися одним із них (або запропонувати свою дефініцію). Хоча для власного інтелектуального зростання пророблена п. М. Стефураком робота, вочевидь, була необхідною.

4. Дисертант, складається враження, не розрізняє «джерела» і «літературу», про що, приміром, дозволяє твердити підрозділ «1.3 Аналіз джерельної бази дослідження» (с. 40–58), у якому, окрім власне джерел (в яких в теоретичному сенсі обґрунтовувався/обґрунтовується зміст дефініції

«опозиція» чи «політична опозиція»), присутній огляд літератури по проблемі дослідження. Тож необхідно було відповідним чином і озаглавити підрозділ, щоб зміст розкривав назву (не був ширше назви).

Зверну увагу і на те, що, оскільки п. М. Стефурак має публікації в співавторстві, то варто було б чітко вказати (виокремити) власні здобутки.

5. Щодо оформлення дисертації. Впадає в око варіативність написання назв партій (наприклад, дис., с. 21, 76–78, 82, 130 – Партія Регіонів/ПАРТІЯ РЕГОНІВ; афтореферат, с. 12). Варто було б уніфікувати написання цієї назви. Як слід було б уніфікувати написання прізвищ в тексті – з одним ініціалом (натомість мають місце варіанти – прізвище без ініціала /с. 45/, з ініціалом, повне ім'я з прізвищем /с. 129–131/).

Попри висловлені зауваження, вважаю, що дисертант досягнув поставленої мети; дисертація підготовлена на достатньому рівні, відповідає вимогам, які висуваються до досліджень кандидатського рівня; афтореферат відображає основні положення дисертаційного дослідження; результати роботи належним чином представлені у статтях у фахових журналах, апробовані належним чином на конференціях, а відтак вважаю, що її автор – п. М. М. Стефурак – заслуговує на присудження ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси.

**Офіційний опонент,
доктор політичних наук,
професор, завідувач відділу
соціально-політичної історії
Інституту політичних і
етнонаціональних досліджень
ім. І. Ф. Кураса НАН України**

Марія Кармазіна